

Tilburg University

Altruïsme en rechtvaardigheid bij pensioenvorming

van der Heijden, E.C.M.; Nelissen, J.H.M.; Verbon, H.A.A.

Published in:
Economisch Statistische Berichten

Publication date:
1995

[Link to publication in Tilburg University Research Portal](#)

Citation for published version (APA):
van der Heijden, E. C. M., Nelissen, J. H. M., & Verbon, H. A. A. (1995). Altruïsme en rechtvaardigheid bij pensioenvorming. *Economisch Statistische Berichten*, 80(4021), 732-736.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Altruïsme en rechtvaardigheid bij pensioenvorming

E.C.M. van der Heijden, J.H.M. Nelissen en H.A.A. Verbon*

Vaak wordt aangenomen dat de welvaart die een pensioenstelsel oplevert, in de eerste plaats afhangt van de gevolgen voor het eigen inkomen. Een enquête onder de Nederlandse bevolking leert dat altruïstische overwegingen ook een rol spelen: mensen ontlenen ook welvaart aan de inkomensstijging van anderen. Verder vindt men het rechtvaardig dat elke generatie een bepaald minimum-rendement op zijn premies behaalt. De resultaten van dit onderzoek laten zien dat, wanneer hiermee rekening gehouden wordt, de huidige AOW welvaartsverhogend werkt. Dat kan veranderen bij een verdere vergrijzing.

In het verleden zijn in bijna alle westerse landen publieke pensioenstelsels zoals de AOW ingevoerd die worden gefinancierd met een omslagstelsel. Deze stelsels komen onder invloed van de vergrijzing onder een zodanig grote politieke druk te staan dat hervormingen onafwendbaar lijken om de steun voor het stelsel intact te laten. Een belangrijk, maar (vreemd genoeg) onbekend gegeven bij de bepaling van het draagvlak voor het stelsel is de rol die eigenbelang, altruïsme en rechtvaardigheid spelen in de opvattingen van diverse generaties. Hier wordt verslag gedaan van een onderzoek dat enig licht op dat gegeven poogt te werpen¹.

In dit onderzoek is aan respondenten een aantal hypothetische veranderingen in het pensioenstelsel voorgelegd. Vervolgens is gevraagd de nieuwe hypothetische situaties (evenals uiteraard de huidige situatie) te waarderen door middel van een rapportcijfer. De variabelen die naar ons inzicht bepalend zijn voor de rol van eigenbelang, altruïsme en rechtvaardigheid varieerden onder deze situaties; de respondenten werden over die veranderingen geïnformeerd. Aldus hebben we de beschikking over data waarmee het mogelijk is factoren op het spoor te komen die van invloed zijn op de waardering van ons pensioenstelsel en kunnen wij, door middel van regressieanalyse, nagaan of, en in welke mate, deze variabelen inderdaad een rol spelen.

Het blijkt dat opvattingen van altruïsme en rechtvaardigheid de waardering beïnvloeden, maar dat de grootte van het effect verschilt tussen de generaties. Voor jongere generaties is altruïsme belangrijk. Daarentegen is het bij oudere generaties niet mogelijk statistisch significante altruïstische gevoelens ten opzichte van de jongere generaties vast te stellen. Een opvallende bevinding is voorts dat het niet onrechtvaardig wordt gevonden dat oudere generaties een

hogere opbrengstvoet op hun premies weten te realiseren dan jongere generaties. Ten slotte kan aan de hand van de door ons geschatte coëfficiënten geconcludeerd worden dat momenteel een aantasting van de AOW-rechten tot welvaartsdaling zou leiden. Als onze bevindingen ook op termijn geldig zouden zijn, zouden de financiële consequenties van het stelsel echter dusdanig worden dat een daling van de AOW-uitkering door toekomstige jongeren gesteund zou worden.

Werkwijze

De benodigde data zijn verkregen door een survey te houden onder Nederlanders in een panel, het zogenaamde Telepanel. Respondenten werden per computer ondervraagd. Alle respondenten beantwoordden een aantal vragen over hun inkomenspositie, de door hen betaalde pensioenpremies (publiek en privaat), totale besparingen, enz. De respondenten werden geïnformeerd over het huidige pensioenstelsel, het rendement op investeringen via AOW-premies en het rendement op investeringen op de markt (spaarrekening) en de inkomensverdeling van de verschillende generaties.

* Eline van der Heijden en Harrie Verbon zijn verbonden aan de vakgroep Algemene Economie en aan het Center van de Katholieke Universiteit Brabant. Jan Nelissen is, evenals Harrie Verbon, aan dezelfde universiteit werkzaam bij de vakgroep Sociale Zekerheidswetenschappen en bij WORC. De auteurs danken Steffen Polk voor diens bijdrage en het NWO voor financiële ondersteuning.

1. Zie E.C.M. van der Heijden, J.H.M. Nelissen en H.A.A. Verbon, *Altruism and fairness in a public pension system*, Center DP 9537, Katholieke Universiteit Brabant, 1995.

De respondenten werd gevraagd hun waardering uit te spreken over het huidige en toekomstige pensioenstelsel onder verschillende veronderstellingen over de hoogte van de AOW-uitkering en de bijbehorende AOW-premiepercentages. In de vragenlijst werden vijf verschillende, gedeeltelijk hypothetische pensioenstelsels opgenomen. Steeds werden de respondenten op de hoogte gebracht van de gevolgen voor hun eigen huishouding en die voor de representatieve leden van de andere generaties, waarna ze de situatie beoordeelden met een rapportcijfer tussen de 1 en de 10. In twee varianten werd rekening gehouden met de (financiële) gevolgen van vergrijzing, in drie varianten niet. In het kader staat een voorbeeld van de wijze waarop de situaties werden voorgelegd aan de respondenten.

In de basissituatie (BS) komen de hoogten van de AOW-uitkering en de AOW-premie overeen met de huidige feitelijke waarden en er wordt verondersteld dat ze op dat niveau blijven. Met andere woorden, er wordt verondersteld dat er geen sprake is van vergrijzing en dat bij voorbeeld de AOW-uitkering in 2020 even hoog zal zijn als nu. In twee situaties worden de AOW-premies en de AOW-uitkeringen eenmalig, maar voor altijd, veranderd. Er wordt wederom verondersteld dat de leeftijdsopbouw niet zal veranderen. In de situatie met lagere premies (LP) worden de AOW-uitkeringen en de AOW-premies verlaagd, terwijl deze verhoogd worden in de situatie met hogere premies (HP). Bij voorbeeld, in LP wordt aan respondenten de situatie voorgelegd dat de AOW-premie 10% is (in plaats van circa 14%). Respondenten van de jongere en middelbare generatie hebben dan de mogelijkheid om zelf te sparen om daarmee hun (lagere) AOW-uitkering aan te vullen terwijl de ouderen minder inkomen zullen hebben als gevolg van de lagere AOW-uitkering in deze situatie. Ten slotte worden nog twee situaties gepresenteerd waarbij wel rekening wordt gehouden met vergrijzing. In de situatie met lagere uitkering (LU) wordt verondersteld dat de financiële druk van de vergrijzing volledig wordt afgewenteld op de AOW-uitkering: de AOW-premies blijven gelijk maar de AOW-uitkeringen dalen. In de variant met gelijke uitkering (GU) is de situatie net omgekeerd. De klap wordt hier opgevangen door de AOW-premies te verhogen terwijl de AOW-uitkering gelijk blijft.

Nutsfunctie

Er worden drie generaties onderscheiden, namelijk de jongeren (25-44 jaar), de middelbaren (45-64 jaar) en de ouderen (ouder dan 65 jaar). De waardering (of het nut) van een individu behorend tot een van deze generaties wordt, onder meer, verondersteld bepaald te zijn door een aantal inkomensvariabelen en de opbrengstvoeten op de betaalde AOW-premies voor de onderscheiden generaties.

Ten eerste wordt het verdisconteerde levensduurinkomen van de respondent als verklarende variabele meegenomen. De coëfficiënt van deze variabele geeft aan in welke mate eigenbelang een rol speelt. Daarnaast wordt het totale verdisconteerde levensduurinkomen van de representatieve individuen van

De enquête

We laten een deel van de enquête zien om aan te geven hoe de informatie werd gepresenteerd aan de respondenten. Het voorbeeld betreft een jonge mannelijke respondent. De vraag was: hoe zou U deze situatie met lagere AOW-premies en met een lagere AOW-uitkering beoordelen? De respondent heeft de basissituatie al beoordeeld.

	basissituatie	situatie met lagere premie
premiepercentage	14%	9%
eigen premie	f 493	f 317
gemiddelde premie	f 300	f 193
eigen AOW-uitkering	f 1974	f 1269
AOW-uitkering voor een oudere	f 1974	f 1269
AOW-uitkering voor een middelbare	f 1974	f 1269
eigen rendement	1,2	1,15
rendement van een middelbare	2,4	1,9
rendement van een oudere	3,5	2,9
eigen opbrengst op besparingen	f 0	f 1022
opbrengst op besparingen voor een middelbare	f 0	f 101
eigen AOW-uitkering + besparingen	f 1974	f 2291
AOW-uitkering + besparingen middelbare	f 1974	f 1370
AOW-uitkering + besparingen oudere	f 1974	f 1269

In dit voorbeeld bedraagt de AOW-premie van de (mannelijke) respondent in de basissituatie (BS) f 493 terwijl de premie f 300 bedraagt voor een gemiddeld persoon (op middelbare leeftijd). De AOW-uitkering voor gehuwden in de basissituatie is f 1974. In de hypothetische situatie met lagere premies (LP) is het premiepercentage 9%. De premie van de respondent wordt dan f 317 en die van een gemiddeld persoon f 193. De AOW-uitkering wordt f 1269. De rendementen nemen af als gevolg van de lagere uitkering. Aangezien verondersteld wordt dat de verschillen in premie tussen BS en LP gespaard worden, zou de respondent f 176 per maand (extra) gaan sparen. Na zijn 65e zou deze besparing hem f 1022 per maand opleveren, terwijl een gemiddelde mannelijke middelbare maandelijks f 101 zou ontvangen na pensionering als hij nu f 107 per maand zou sparen. Het grote verschil in opbrengst van de besparingen voor de jonge respondent en voor de gemiddelde middelbare wordt veroorzaakt door een verschil in leeftijd en in inkomen. Voor de respondent zouden de AOW-uitkering plus de spaaropbrengst f 2291 bedragen (wat meer is dan de huidige AOW-uitkering), terwijl het slechts f 1370 zou zijn voor een gemiddelde middelbare. Ten slotte zou een huidige oudere slechts f 1269 aan AOW-uitkering ontvangen.

de andere twee generaties van belang geacht voor de waardering van het pensioenstelsel. Als de coëfficiënt van deze variabele significant positief is, speelt altruïsme ten opzichte van andere generaties kennelijk een rol.

Verder is opgenomen de verhouding tussen de AOW-uitkeringen en de betaalde AOW-premies, aangeduid als de opbrengstvoet of het rendement². Het achterliggende idee is dat we ervan uitgaan dat mensen een bepaalde verhouding tussen uitkering en premies als wenselijk dan wel als rechtvaardig beschouwen. Zo zou men kunnen menen dat iedere

Tabel 1. Gemiddeld toegekende waarderingscijfers per situatie

situatie	steekproef	ouderen	middelbaren	jongeren
Basissituatie	6,26	6,35	6,24	6,20
Lage Premies	4,46	4,30	4,37	4,63
Hoge Premies	5,75	5,48	6,23	5,55
Lage Uitkering	4,29	4,56	4,23	4,16
Gelijke Uitkering	5,74	5,93	6,05	5,48

generatie minstens het marktrendement op zijn betaalde premie moet realiseren. Ook kan het bij voorbeeld rechtvaardig gevonden worden dat bejaarden een hoger rendement op hun AOW-premies realiseren dan jongeren. Het rendement dat een individu rechtvaardig acht voor andere generaties of voor zichzelf (aangegeven door r_g^k , waarbij k de eigen generatie en g de beoordeelde generatie weergeeft) kan van het feitelijke rendement (r_g^k) in positieve of negatieve zin afwijken. We nemen aan dat daar een negatief effect op de waardering van uitgaat. Het effect van rechtvaardigheid kan dan gemeten worden door het gekwadrateerde verschil tussen het feitelijke rendement op de betaalde AOW-premies en een (niet waarneembaar) optimaal rendement ($r_g^k - r_g^k$)². Er is aangenomen dat deze rechtvaardigheidsmaat ook voor (de generatie van) de respondent zelf van toepassing is. Als echter de leden van een generatie hun eigen opbrengstvoet nooit te hoog vinden, zal de optimale opbrengstvoet die dan geschat wordt als een minimumwaarde voor de eigen generatie opgevat dienen te worden. De maatstaf voor rechtvaardigheid kan impliciet geschat worden door naast het feitelijke rendement het gekwadrateerde feitelijke rendement als regressor op te nemen. Bovenstaande specificatie leidt tot de volgende regressievergelijking:

$$\ln U^k = \alpha_0^k + \alpha^k Y^k + B^k (Y^h + Y^i) + \sum_{g=j,m,o} (\gamma_g^k r_g^k + \sigma_g^k r_g^{k2})$$

$$g, h, i, k = j, m, o \\ h \neq 1 \neq k$$

met U^k het nut van een individu behorende tot generatie k (k =jong, m iddelbaar, o ud), Y^k het verdisconteerde levensduurinkomen van de respondent, $Y^h + Y^i$ het verdisconteerde levensduurinkomen van representatieve individuen uit de andere twee generaties en r_g^k het feitelijke rendement van het AOW-stelsel voor generatie g , zoals waargenomen door de respondent. De 'optimale' opbrengstvoet voor generatie g , waargenomen door generatie k (r_g^k) kan dan uit de geschatte coëfficiënten voor γ_g^k en σ_g^k berekend worden middels $r_g^{k*} = -\gamma_g^k / 2\sigma_g^k$.

Ten aanzien van de specificatie van de nutsfunctie dienen nog enkele opmerkingen gemaakt te worden. Meestal wordt aangenomen dat het nut van een individu wordt bepaald door zijn of haar consumptie. Aangezien gegevens over consumptie niet beschikbaar zijn, wordt consumptie benaderd met het beschikbaar inkomen, waarbij rekening is gehouden met belastingen en besparingen. Verder hebben we op individueel niveau geen gegevens over de ontwik-

keling van het toekomstig inkomen. Bij de bepaling van het toekomstig inkomen en daarmee van het levensduurinkomen wordt daarom alleen rekening gehouden met veranderingen in de AOW-uitkeringen en de AOW-premies. Voor een jonge respondent betekent dit dat aangenomen wordt dat het bruto inkomen op middelbare leeftijd gelijk is aan het huidige inkomen.

Resultaten

Het moge duidelijk zijn dat de waardering van elke situatie, naast de generatie waartoe men behoort, ook nog kan afhangen van een aantal andere factoren zoals leeftijd, inkomen en burgerlijke staat. Deze variabelen zijn in de geschatte vergelijking opgenomen, maar zullen hier verder niet besproken worden. We zullen ons hier beperken tot een korte bespreking van de relevante empirische resultaten.

De steekproef omvatte 1103 respondenten waarvan uiteindelijk 988 bruikbare respondenten overbleven: 269 oudere respondenten, 314 mensen van middelbare leeftijd en 405 jongere respondenten. De algehele respons, inclusief technische non-respons was vrij hoog, namelijk 70%. In de enquête werd aan de respondenten gevraagd om vier van de eerder besproken situaties te waarderen. De gemiddeld toegekende cijfers zijn weergegeven in tabel 1, zowel voor de gehele steekproef als voor de verschillende generaties.

Er blijken nauwelijks verschillen te bestaan tussen de waardering van de basissituatie (BS) door de verschillende generaties: alle generaties prefereren de basissituatie boven de alternatieven. De variatie in de waardering van de situaties zonder vergrijzing, lagere premies en lagere pensioenen (LP) is vrij klein. De middelbare generatie classificeert de situatie zonder vergrijzing, met hogere premies en hogere pensioenen (HP) relatief hoog, zelfs hoger dan de oudste generatie. De laatste twee situaties zijn de situaties met vergrijzing. De ouderen waarderen de situatie met lagere AOW-uitkering (LU) hoger dan de andere generaties. Er dient echter opgemerkt te worden dat zowel situatie LU als situatie GU betrekking hebben op toekomstige veranderingen die de inkomenspositie van de ouderen nauwelijks schaadt. Ten slotte wordt de situatie met hogere AOW-premies en gelijkblijvende AOW-uitkering (GU) door alle generaties hoger gewaardeerd dan de situatie met lagere AOW-uitkering (LU).

Bij iedere hypothetische situatie die aan de respondent werd voorgelegd veranderd de waarde van de verklarende variabelen (het eigen levensinkomen, het levensinkomen van de andere generaties en rendement op betaalde premies), terwijl ook de te verklaren variabele, namelijk het cijfer dat de respondent toekent aan een bepaalde situatie varieerde. Voor ieder individu zijn dus vier observaties met

2. De opbrengstvoet, ofwel het rendement op de AOW-premies is gedefinieerd als de som van de (te) ontvangen verdisconteerde AOW-uitkeringen gedeeld door de som van de betaalde verdisconteerde AOW-premies.

betrekking tot deze variabelen beschikbaar³. Er zijn verschillende specificaties van de te schatten vergelijking getoetst. Het bleek statistisch niet mogelijk om de effecten van alle rendementen en altruïsme tegelijk te schatten. Een specificatie waarbij – naast achtergrondkenmerken als leeftijd, geslacht, enz. – alleen het eigen inkomen en het inkomen van de andere generaties als verklarende variabelen worden opgenomen, levert de volgende schattingen van de elasticiteiten op (zie tabel 2).

Allereerst blijkt dat voor alle generaties de inkomenspositie van de respondent zelf (Y^{zelf}) een sleutelrol speelt in de waardering van het pensioenstelsel. Met name voor de jongeren is de gemiddelde geschatte coëfficiënt voor het eigen inkomen vrij hoog (1,55) en tamelijk robuust. Bij de middelbare en oudere generatie is de waarde wat lager en voor de middelbaren ook iets minder robuust. Verder blijkt dat voor de jongere generaties de toevoeging van altruïsme (gemeten door het inkomen van andere generaties) de verklarende waarde van de vergelijking verbetert, namelijk van 0,03 naar 0,06 voor jongeren en van 0,11 naar 0,12 voor middelbaren. Altruïsme, gemeten door het levensduurinkomen van andere generaties (Y^{ander}) blijkt een significante positieve rol te spelen voor de jongste twee generaties. Gemiddeld wordt de bijdrage van het levensduurinkomen van andere generaties geschat op ongeveer 0,27. Dit is aanzienlijk lager dan de coëfficiënt van het eigen levensduurinkomen. Bij ouderen is er geen significant effect van Y^{ander} aantoonbaar.

Het blijkt dat de invloed van altruïsme en met name van rechtvaardigheid vrij sterk afhangt van de gekozen specificatie. Gevoelens van rechtvaardigheid, gegeven door het rendement dat iemand aan de AOW-premies ontleent, blijken voor alle generaties wel van significante betekenis voor het nut te zijn, maar de variatie is aanzienlijk. Deels wordt dit veroorzaakt door statistische problemen⁴, maar voor een groot deel blijkt dit ook veroorzaakt te worden door het feit dat het conceptueel moeilijk is de effecten van altruïsme en rechtvaardigheid te scheiden. Op grond van beide motieven kan men immers bereid zijn om het inkomen van andere generaties te laten toenemen ten koste van het eigen inkomen. Bij altruïsme wil men het inkomen van andere generaties direct laten stijgen, terwijl bij rechtvaardigheid de stijging van het inkomen van anderen indirect gerealiseerd wordt, namelijk via het verbeteren van de rendementen op de AOW-premies. Het blijkt dat de respondenten zelf soms moeite hebben met dit subtiel onderscheid, maar desondanks is het opmerkelijk dat een significante betekenis van rechtvaardigheidsoverwegingen gevonden kan worden.

We zullen hier geen geschatte coëfficiënten presenteren maar volstaan met de gemiddeld gewenste of optimale rendementen per generatie die uit de geschatte coëfficiënten berekend kunnen worden. Vrijwel alle (optimale) rendementen blijken te voldoen aan de veronderstelde parabolische specificatie; alleen het eigen rendement van de ouderen niet. Uit de schattingen blijkt echter dat de gegeven waarde van 1,61 niet gezien kan worden als een optimum, maar als een vereist minimum moet worden be-

Tabel 2. Geschatte elasticiteiten voor eigen inkomen en dat van andere generaties

	jongeren		middelbaren		ouderen	
	zonder altruïsme	met altruïsme	zonder altruïsme	met altruïsme	zonder altruïsme	met altruïsme
Y^{zelf}	1,50*	1,59*	1,68*	1,13*	0,52*	0,59*
Y^{ander}		0,28*		0,25*		-0,17
R^2	0,03	0,06	0,11	0,12	0,05	0,05

* geeft aan dat de parameter significant is op een niveau van 1%.

schouwd. Tabel 3 geeft zowel de feitelijke rendementen als de gewenste rendementen per generatie⁵.

Uit de tabel blijkt dat in de meeste gevallen het gewenste optimale rendement vrij robuust is en dat het redelijk overeenkomt met het feitelijke rendement. Dat geldt niet voor het gewenste rendement voor de oudste generatie dat volgens de jongste twee generaties nog wel wat omhoog kan, terwijl de oudste twee generaties van mening zijn dat voor de jongste generatie een klein verlies op de investering in het AOW-systeem rechtvaardig is. Opvallend is voorts dat de twee jongste generaties voor zichzelf en voor oudere generaties een rendement wensen dat hoger is dan het feitelijke rendement. Het lijkt er dus op dat voor een bepaalde generatie rechtvaardigheidsoverwegingen ten opzichte van oudere generaties een rol speelt, maar ten opzichte van jongere generaties niet.

Overigens dient vermeld te worden dat het effect van veranderingen in de rendementen op het nut van generaties betrekkelijk gering is: de elasticiteit van de mate van rechtvaardigheid met betrekking tot de werkelijke opbrengstvoet van andere generaties is vrij laag; deze varieert tussen 0,001 en 0,004. Er zijn dus betrekkelijk grote veranderingen in de rendementen nodig om het nut merkbaar te laten veranderen. Dergelijke veranderingen beïnvloeden dan ook in grote mate de inkomensposities van de individuen zelf en van de andere generaties. Aangezien de elasticiteiten van inkomensveranderingen volgens tabel 2 veel groter zijn dan die van de rechtvaardigheidsoverwegingen, lijkt de conclusie op basis van dit onderzoek gewettigd dat als hervormingen gewenst zijn rechtvaardigheidsoverwegingen een betrekkelijk ondergeschikte rol spelen in vergelijking met overwegingen van altruïsme.

3. Om te compenseren voor individu-specifieke effecten, werden de eerste verschillen van de variabelen gebruikt. Voor elke variabele werd het verschil berekend tussen de alternatieve situatie en de basissituatie. De vergelijking is geschat met behulp van Weighted Least Squares.

4. De feitelijke rendementen van de verschillende generaties zijn onderling en met de gemiddelde inkomensposities van de generaties positief gecorreleerd. Dit leidt tot multicollineariteitsproblemen.

5. Bij de berekening van de optimale rendementen zijn alleen die schattingen gebruikt die significant zijn op een niveau van 1%.

Tabel 3. Fettelijke en geschatte optimale rendementen van het AOW-stelsel

voor generatie	fettelijk	jongeren	gewenst door middelbaren	ouderen
jongeren	1,2	1,49 (0,16, n=6)	0,97 (0,03, n=6)	0,93 (0,02, n=4)
middelbaren	2,4	2,57 (0,01, n=2)	2,67 (0,00, n=2)	2,74 (0,17, n=3)
ouderen	3,5	4,72 (0,75, n=2)	5,24 (0,50, n=6)	1,61 (0,03, n=4)

Tussen haakjes zijn respectievelijk de standaardafwijking en het aantal waarnemingen dat gebruikt is om het gemiddelde rendement te bepalen vermeld.

Conclusie

De analyse laat zien dat altruïsme en/of rechtvaardigheid, elementen die in het algemeen niet worden opgenomen in onderzoek op het gebied van pensioenen, een substantiële invloed hebben op het levensduurnut. Altruïsme ten opzichte van andere generaties is aanwezig onder de werkende bevolking (de jongeren en mensen van middelbare leeftijd), maar blijkt onder de ouderen niet aantoonbaar. Rechtvaardigheid speelt evenzeer een rol voor alle generaties. Analooq aan de bevinding bij altruïsme geldt dat jongeren voor ouderen een hogere opbrengstvoet gewenst achten maar, omgekeerd, geldt dat niet of minder voor ouderen ten opzichte van jongeren. In overeenstemming met deze bevindingen beschouwen de ouderen voor zichzelf een zo hoog mogelijke opbrengstvoet als wenselijk. Rechtvaardigheidsoverwegingen spelen echter in vergelijking met gevoelens van altruïsme een ondergeschikte rol bij de beoordeling van het stelsel. De inkomensoverdrachten in de westerse welvaartsstaten, die voornamelijk éénrichtingsverkeer inhouden, namelijk van jong naar oud, lijken in overeenstemming met de door ons gevonden specifieke vorm van intergenerationeel altruïsme.

De grootte van de gevonden coëfficiënten voor het eigen inkomen (Yzelf) en voor het inkomen van andere generaties (Yander) impliceert dat een gemiddelde niet-bejaarde bereid is één procent van zijn inkomen op te geven als een bejaarde er dan minimaal 5,5 procent op vooruit gaat. In dat geval neemt het levensduurnut niet af. Onder het huidige AOW-stelsel leidt een premieverhoging voor een ieder (jongeren en middelbaren) met een procentpunt tot een verhoging van de AOW-uitkering met 6,9 procent⁶. Dit betekent dat het bestaan van het AOW-stelsel op dit mo-

ment welvaartsverhogend werkt voor alle generaties. Dit verklaart ook waarom (ook onder jongeren) het AOW-systeem min of meer algemeen geaccepteerd is en vrijwel niemand de premie te hoog vindt⁷. Het impliceert echter ook dat het stelsel onder druk komt te staan op het moment dat de oudere generatie er minder dan 5,5 procent op vooruit gaat als de jongere en middelbare generatie 1 procent inleveren. Onder de huidige demografische prognoses zal dat rond het jaar 2015 het geval zijn. Vanuit die optiek èn het gegeven dat veranderingen in pensioensystemen een lange incubatietijd hebben, is het wenselijk en noodzakelijk dat werkelijk vaart gezet wordt achter de discussie rond de toekomstige pensioenvoorziening. Gelukkig zien we bij een aantal politieke partijen momenteel een eerste aanzet daartoe.

Eline van der Heijden
Jan Nelissen
Harrie Verbon

6. Dit getal is berekend met gegevens over 1995 op basis van de Sociale Nota 1993. In 1995 levert de AOW-premie van 14,55% f 37,5 miljard op. Een verhoging van 1 procentpunt (tot 15,55%) levert f 40,1 miljard op, dus een toename van f 2,6 miljard. Op dit moment zijn er 2105000 65-plussers. Gemiddeld ontvangen zij een AOW-uitkering van f 17809,-. De extra AOW-premie opbrengst zou iedere 65-plusser gemiddeld f 1235,- (= 2,6 miljard: 2105000) extra opleveren. Dit is een stijging van 6,9 procent.

7. Zie Sociaal en Cultureel Planbureau, *Sociaal en Cultureel Rapport 1992*, Rijswijk, 1992.